

Stadin AO
Ensihoidon tiimi

PERUSTASON ENSIHOIDON KOULUTUKSEN OPISKELIJAVALINTA

Psykologinen soveltuvuustutkimus

Psykologiatieteessä kehitettyjen henkilöarviointimenetelmien käyttöä opiskelijavalintojen osana on hyödynnetty 1950-luvun alkupuolelta lähtien. Tutkimus- ja kehitystyön myötä se on saavuttanut nykymuotonsa ja sen käyttö on laajentunut koulutusten ja työelämän vaatimusten kehityksessä yhä useammalle alalle.

Psykologisia soveltuvuustutkimuksia on pidetty tarkoituksenmukaisena käyttää silloin, kun

- henkilö toimii tehtävässä, missä hän saattaa aiheuttaa vaaratilanteita itselleen tai ympäristölleen työsuojelutoimenpiteistä huolimatta (esim. ensihoitajan työ)
- työtehtävät edellyttävät pitkää tai kustannuksiltaan kallista koulutusta (esim. ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen kustannukset)
- tehtävät vaativat joitakin erityisiä taitoja tai ominaisuuksia (esim. yhteistyökyky tai kyky kestää ja käsitellä työn stressitilanteita).

Opiskelijavalinnassa soveltuvuuskokeiden tavoitteena on erotella ne hakijat, jotka eivät ylitä opinto-ohjelman omaksumisen, ammatin tehtävien tai turvallisuuden vaatimia kynnysedellytyksiä. Kokeen avulla edistetään myös hakijoiden yhdenvertaista kohtelua. Sen avulla voidaan saada tietoa myös hakijoiden todellisista voimavaroista esim. silloin kun aikaisemmissa koulutuksissaan antamat näytöt ovat vaikeita vertailla.

Soveltuvaluuskokeiden toteutus

Soveltuvaluuskokeissa esillä olevat arviointikriteerit perustuvat sekä koulutuksen että työelämän asettamiin vaatimuksiin. Kriteerit, henkilöarviointiin liittyvä lainsäädäntö (mm. henkilötietolaki), tutkimuksille asetetut aikamääreet jne. määrittävät käytettäviä menetelmiä.

Yleisimmin käytettäviä menetelmiä ovat erilaiset oppimis-/omaksumiskykyjä mittaavat testit, persoonallisuuden tekijöihin liittyvät testit ja haastattelut. Koe koostuu useista erilaisista osista, mikä takaa sen, että erilaiset persoonallisuuden piirteet ja yksilölliset voimavarat pääsevät oikeuksiinsa. Arvioinnissa saadun tiedon monipuolinen analyttinen ja kokonaisvaltainen hahmottaminen antaa luotettavampaa tietoa kuin yksittäiset menetelmät erikseen. Tärkeässä asemassa ovat persoonallisuustestit, joiden avulla saadaan myös näyttöä sellaisista vahvuuksista, kehitysmahdollisuuksista ja voimavaroista, jotka eivät muulla tavoin pääse esille.

Soveltuvaluuskokeessa toteutetaan tutkimuksen kirjalliset koeosiot yhteisinä joukkokokeina, minkä jälkeen tutkimukseen sisältyvät haastattelut. Psykologi muodostaa hakijasta kokonaiskuvan kerätyn tiedon perusteella. Aineiston eri osat kontrolloivat toisiaan poistaen satunnaisten ja subjektiivisten tekijöiden vaikutusta.

Käytettävät menetelmät ovat perustuneet tutkimustoimintaan, mikä osaltaan selittää sen, että valinnat ovat vuosien mittaan onnistuneet varsin hyvin. Psykologisiin soveltuvuustutkimuksiin liittyy laajaa eri koulutusten ja työelämän alojen tutkimustoimintaa ja käytännössä kertyneiden kokemusten perusteella oppilaitokset hyödyntävät soveltuvuustutkimuksia laajasti. Koulutuksen tehokkuusvaatimukset, monipuoliset odotukset työelämässä osaamisesta ja monet muutosten haasteet ovat vaatineet oppilaitoksia kiinnittämään huomiota opiskelija-ainekseen ja opiskelijoiden valintaan.

Opiskelijat vaativat yhä enemmän ohjausta, yksilöllistä tukemista, opiskelujen tukitoimia jne. Monet oppilaitokset kokevat, että niiden on entistä vaikeampi vastata päätavoitteestaan eli opetuksen turvaamisesta silloin kun opiskelija-aines vaatii aivan muun tyyppistä huolenpitoa.

Hakijan asema ja oikeudet

Jokainen tutkimukseen osallistuva on oikeutettu saamaan palautetta omista tutkimustuloksistaan. Palaute toimii myös ohjauksellisena tekijänä, mikä on merkittävä asia kaikille eikä pelkästään niille, jotka eivät ole päässeet koulutukseen. Henkilöarvioinnista annettavasta palautteesta on myös säädetty henkilötietolaissa. Laissa on myös asetettu informaatiovelvollisuus, minkä mukaan jokainen hakija saa tietoa omista oikeuksistaan.

Psykologiseen soveltuvuustutkimukseen kohdistuu korkea sosiaalinen validius. Hakijat kokevat sen pääsääntöisesti hyvänä kokeena. Siinä jokaisella hakijalla on mahdollisuus antaa monipuolisia näyttöjä todellisesta osaamisestaan eikä siinä suoriutumiseen vaikuta esim. aikaisempi heikko koulumenestys ja se on riippumaton asiantuntija-arvio, minkä psykologi tekee.

Soveltuvuustutkimuksen välttämättömät tekijät

(Hyvän henkilöarvioinnin käsikirja, Suomen Psykologiliitto 2001)

Hyvässä arviointityössä on välttämätöntä huomioida:

- keskeinen lainsäädäntö (oppilaitoksia koskevan lainsäädännön ohella keskeiset lait ovat henkilötietolaki, laki yksityisyyden suojasta työelämässä, tasa-arvolaki sekä julkisuuslaki),
- ammattieettiset periaatteet mm. yksilön oikeuksien ja arvon kunnioittaminen sekä arviointityötä tekevän psykologin pätevyys,
- oppilaitosten näkökulma (valintakokeiden tarkoituksenmukaisuus, yhteiskunnallinen hyöty) sekä
- tutkimuskäytännön periaatteet (mm. menetelmien käyttökelpoisuus, luotettavuus vrt. laki yksityisyyden suojasta työelämässä).

Mistä tekijöistä pääsy- tai soveltuvuuskokeen tulisi koostua

(Hyvän henkilöarvioinnin käsikirja, Suomen Psykologiliitto 2001)

Arviointimenettelyä suunniteltaessa tulee huomioida vähintään seuraavia periaatteita:

- menetelmien tarkoituksenmukaisuus ja luotettavuus (tutkimustyö, seuranta- ja valideettitutkimukset)
- arvioijan pätevyys (laillistetun psykologin pätevyys, perehtyneisyys soveltuvuustutkimuksiin)
- menetelmien kattavuus (on varmistuttava siitä, että määriteltyä arviointikriteeriä mitataan tai arvioidaan useammalla menetelmällä).

Perustason ensihoidon opiskelijavalinnan keskeisiä tekijöitä

Ensihoidon koulutuksen ja työn monipuolisuus vaatii opiskelijavalinnassa kiinnittämään huomiota sekä koulutuksesta että työelämästä nouseviin

- 1) oppimisen ja omaksumiskyvyn vaatimuksiin,
- 2) motivaatiotekijöihin ja alalle orientoitumiseen sekä
- 3) alakohtaisiin, ammattiin liittyviin vaatimuksiin.

1) Oppimisen ja omaksumiskyvyn valmiudet

Perustason ensihoidon opetussuunnitelma ja käytännön työtehtävien kuvaaminen eivät tyhjentävästi voi kuvata kaikkia niitä vaatimuksia, mitä ensihoitajan työ todellisuudessa saattaa edellyttää. Sen vuoksi ensihoitajan tulee rakentaa ammatillista osaamistaan jatkuvasti, jolloin ammattitaito perustuu omalle oppimisprosessille. Jo opiskeluvaihe monipuolisine tavoitteineen asettaa oppimiskapasiteetille vaatimuksia.

Ensihoitajalta edellytetään käytännön ja teorian omaksumista, ihmissuhdetaitojen, hoitotoimenpiteiden, tekniikan ja laajasti ottaen hoitoalan perusteiden hallintaa sekä kykyä soveltaa osaamisvalmiuksiaan käytännössä. Nykyvaatimusten mukaisessa opiskelussa vaadittavien kognitiivisten edellytysten ja oppimisstrategioiden arvioimiseksi tarvitaan välttämättä näihin kuuluvia koetehtäviä.

2) Motivaatio ja alalle orientoituminen

Koulutus- tai työalasta riippumatta motivaatiolla on keskeinen merkitys työn mielekkyydelle ja työssä menestymiselle. Motivaatio on laaja käsite ja sen selkiyttämiseksi kiinnitetään huomiota siihen, miten kiinnostus alaa kohtaan on herännyt, miten henkilö kokee itse sopivansa alalle, onko hän selvittänyt alan luonnetta ja minkälaisia tekijöitä hän pitää kuormittavina tai mitkä ovat alan myönteisiä tekijöitä. Miten henkilö kokee alavalinnan vaikuttavan omaan tulevaisuuteensa, ala vaatii sitoutumista itsestä huolehtimiseen esim. fyysisessä mielessä ja kiinnostusta omiin oppimisprosesseihin ammattitaitoperustan kehittämiseksi.

Motivaation sisältö mm:

- sosiaali- ja terveysalan arvomaailman sisäistäminen
- itsensä kehittäminen työelämän muutoksissa
- sitoutuu noudattamaan vallitsevia ohjeita

3) Alakohtaisia ammatillisia vaatimuksia

Ensihoitajan työssä edellytetään hyvien ammattimenetelmien osaamisen lisäksi toiminnallista ohjautuvuutta, mikä syntyy työprosessissa. Tehtävien luonteesta johtuen on merkityksellistä tutkia henkilön energiavaroja, tilanneperäisen stressin hallintaa, tunteiden käsittelyä sekä käsitystä itsestä ja toisista. Tällaisten tekijöiden merkitystä on pidettävä erittäin tärkeänä kun arvioinnin tavoitteena on kartoittaa toimintakyvyn tarkoituksenmukaisuutta kriisitilanteissa. Persoonallisuuden tekijöiden tutkiminen on keskeinen tapa, jolla valintatilanteessa voidaan kartoittaa henkistä kestävyyskykyä.

Ensihoitajan työssä toimiminen edellyttää niin ikään yhteistyötaitoja, kommunikaatiokykyä ja itseohjautuvuutta. Tällaisella toimintakentällä laaja-alainen työn hahmottaminen varmistaa ammatillista osaamista ja soveltuvuustutkimuksen tavoitteena on selvittää myös sellaisia kriittisiä tekijöitä, jotka voisivat muodostua esteeksi ensihoidon koulutuksen eri vaiheissa tai työelämässä. Tällöin on välttämätöntä kiinnittää huomiota henkilön psyykkisiin voimavaroihin, vuorovaikutuksen taitoihin, oppimisprosesseihin ja ammatillisiin tavoitteisiin.

Työelämän näkökulmasta ensihoitajalta edellytetään:

ajattelutavan suhteen

- ymmärrystä nähdä oma toiminta laajasti suhteessa oman ammatin eri sidosryhmiin
- inhimillisyyttä, ensihoitaja työskentelee usein poikkeuksellisissa ympäristöissä erilaisten ihmisten keskuudessa
- omasta hyvinvoinnista huolehtimista

toimintatyylien suhteen

- kykyä soveltaa ammattiosaamista eri tilanteissa
- kykyä itseohjautuvuuteen ja toiminnan hallintaan painetilanteissa
- valmiutta ohjeiden noudattamiseen ja työturvallisuudesta huolehtimiseen

sosiaalisuuden suhteen

- yhteistyötaitoja
- kykyä vuorovaikutukseen ja kommunikointiin

fyysisen ja psyykkisen toimintavalmiuden suhteen

- ymmärtää fyysisen toimintakyvyn merkitys ammatin kannalta
- kykyä käsitellä työstä aiheutuvia stressitekijöitä ajatellen psyykkistä kuormittavuutta
- ymmärtää psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin merkitys työhyvinvoinnille

oppimisen ja ammatillisen kehittyvyyden suhteen

- sisäistää jatkuvan oppimisen merkitys

Ensihoitajan työn menestystekijöitä haittaavia tekijöitä

Monessa suhteessa alalla toimimista vaikeuttavia tekijöitä ovat sellaiset ominaisuudet, jotka eivät mahdollista asetettujen kriteerien täyttymistä, esim.:

- opiskeluvalmiuksien puutteet (tutkintoon ei voi yltää, ellei kykene opetussuunnitelman mukaisiin vaatimuksiin),
- sosiaalisten taitojen puutteet (rajoittuneet vuorovaikutus- tai yhteistyötaidot),
- psyykkisen tai fyysisen toimintakyvyn ongelmat
- arvomaailman ristiriidat (ei esim. hyväksy yhteiskunnan normeja)

Jussi Kiikkerä
psykologi/Suomen Psykologikeskus

Helsingissä 17.12.2021